

קורס 'הגדעונים' המיוחד במרסיי

הכתבה הוכנה בסיועו של נחום מנור

הקדמה: צבי בן-צור

קורס 'הגדעונים' במרסיי, שנערך מנובמבר 1946 עד ינואר 1947, היה מיוחד בכך שהיה קורס 'הגדעונים' היחיד שנערך בחו"ל ובכך שחניכיו לא היו ארץ-ישראליים אלא נבחרו מקרב המיועדים להעפלה. החניכים היו פליטים שהגיעו ממחנות בגרמניה, בלגיה וצרפת; ביניהם ניצולי שואה, פרטיזנים, בני נוער יהודים מגרמניה ששהו בעת המלחמה באנגליה וכן שני מתנדבים מארה"ב. להלן סיפורו של נחום מנור, חניך הקורס, המשקף את הרקע המיוחד של הקורס וחניכיו (לסיפורו המלא של נחום, הנמצא בדף 'סיפורים אישיים', [הקש כאן](#)). רשימת חניכי הקורס ואנשי הצוות מוצגת בהמשך לסיפור.

מחנת הייתה יותר קשה ומסוכנת וכנראה לא הרביקה את הביקוש. כל עניין הקשר האלחוטני הווה אחד הסודות כמוסים ביותר (הסודיות אשר אפפה את נושא האלחוט, גרמה כנראה לזה שעד היום אין כמעט אזכור לקורס שלנו ובוגריו בספרות ובתיעוד. יורשה נא לי בזה להסיר את הלשון מן סיפור ולהקדיש לו כמה שורות). נאמר לנו שאנו שייכים מעתה למסגרת מצ"ב (מי מכיר, מי יודע? נדמה לי שאלה ראשי תיבות של "משמרת צעירה באירופה"). הלימודים החלו. מיד נוצרה אווירה ארץ ישראלית. התחלנו לדבר עברית-גם בינינו. קבלנו סידרה של הרצאות בנושאי תולדות הציונות, ידיעת הארץ, תורת החשמל ו-אימוני ספורט וג'ודו. עשינו קפיצה פסיכולוגית עצומה והתחלנו לראות את עצמנו כאנשי המוסד, חברי ההגנה ושליחי הישוב (יום אחד הגיע נחום שדמי ובטקס לילי מרשים השביע אותנו לחברות בהגנה; גאוותנו הרקיעה שחקים. התרגשנו מאוד ונזכרנו איפה היינו עוד לפני כשנה וחצי). התחלנו לחקות את אופן התנהגותם את שפתם של מדריכינו. ניסינו להדמות להם מכל בחינה ולהיות צברים מושלמים.

דן בן אמוץ היה מודל חיקוי נערץ, אבל הוא הסתכל עלינו קצת מלמעלה; נדהמנו כשמאוחר יותר נודע לנו שהוא יותר "משלנו" מאשר "משלהם".

לימודי אלחוט ומורס היו אינטנסיביים ביותר וגם קשים למדי. למדנו 10 שעות ביום; בהתחלה ה"די-די-דידה-די" היה משעשע אבל כשהמהירות גברה, קבלנו כאבי ראש ואחרים אפילו נאלצו לפרוש. בראש הקורס עמד "דוד" - חנוך בלצן, חייל בריגדה שהושאר. בצד המשקי טפל משה ורדי המכונה "האוסקיפר", והמדריך הראשי היה "בוב" - נחמן בורשטיין, אשר לו אנחנו חבים עצם היותנו אלחוטאים. וגם מהר סיגלנו לעצמנו את הכינוי ה"סודי" - הגדעונים.

כעבור כארבעה חודשים הסתיים הקורס וכינונו בחויה: טיול מאורגן לאורך הריביירה, כולל ביקור בנים ובמונטה קרלו. זה היה מאוד מרגש כי בקרנו בפעם ראשונה במקומות אקזוטיים המוכרים רק מקריאה עוד מימי נעורינו. עם סיום הקורס התחלנו להתפזר. נשלחנו לכל מיני משימות, כמו סיוע בהתארגנות לקראת ההפלגה במחנות עולים, הקמת מחנות חדשים, הפעלת תחנת אלחוט מקומית והעיקר - עליה על הספינות לשם הפעלת הקשר בעת ההפלגה.

הובאתי ארצה בהיותי תינוק. ילדותי עברה עלי בשכונת בורוכוב, אבל כשהייתי בן 5 שבו הורי לקרקוב. למדתי מהר פולנית, הלכתי לבית ספר וגם לגימנסיה עברית בעיר; הייתי מדריך בצופים... כשפרצה המלחמה גיסי לזמן קצר לצבא הפולני, בהמשך נכלאתי בגטו ועברתי את כל מסלול ההשפלות, הרדיפות והעינויים - כולל כמה מחנות ריכוז. למזלי הגדול, האחרון שבהם היה זה אשר הונצח אחר כך בספר ובסרט "רשימת שינדלר", וכך ניצלתי מן התופת - היחיד ממשפחה בת שש נפשות.

לאחר השחרור התגלגלתי בין כמה מחנות עקורים באוסטריה וגרמניה. הצטרפתי ל"קיבוץ עליה" הוגעתי למחנה נוסף בבלגיה. יום אחד בעת מסדר בוקר הודיעו לנו: "על דוברי עברית ויודעי חשמל להתייצב במזכירות". יחד עם עוד ארבעה חברים שנשלחנו דרך הגבול ה"שחור" לצרפת בלי לדעת את פשר המשימה. הגענו בלילה לפאריס והמבריה שלנו שיכן אותנו בבית מחסה לפליטים; הוא בעצמו הסתלק. לרוע מזלנו, באותו לילה ערכה משטרה מצוד וחישה מהר מצאנו את עצמנו מאחורי בריח. לא ידענו בעצמנו מה אנו עושים על אדמת צרפת ונאלצנו לכרות סיפורי כיסוי דימיוניים; איך הם היו מגיבים לו סיפרנו את האמת, שאיננו יודעים איך ולשם מה הגענו? ... את הימים היינו מבליים במשטרה בחקירות ולקראת ערב היו משחררים אותנו עד הבקר הבא. את הזמן הפנוי ניצלנו היטב לסיורים בכל אתרי התיירות אשר היו מוכרים לי מלימודי היסטוריה והספרות. כסף לא היה לנו - מדי פעם היינו מקבלים מאב בית המחסה כמה פרנקים וכך התקיימנו על באגטים ומלפפונים חמוצים. בית המחסה שכן בלבו של הרובע היהודי, המכונה "פלעצל" ובאמצעות היהודים עלה בידינו להקים קשר עם קן "השומר הצעיר" ודרכו גם עם ה"מוסדות". מצב רוחנו השתפר וכמוהו גם מצב התזונה, ויכולנו להרשות לעצמנו גם מותרות - כלומר נקניק. נערך לנו משפט בגין כניסה בלתי חוקית למדינה ונצטוונו לעזוב את צרפת תוך 24 שעות. מצוידים במלווה חדש ושמות חדשים נכנסנו לרכבת ונסענו ל... מרסיי.

הגענו לבית בודד ברובע מדראג קרוב לים, אשר שמש לפני המלחמה כמועדון של התנועה הימית "זבולון". פגשנו במקום קבוצה של כ-20 בחורות ובחורים ממחנות עליה שונים באירופה. בהדרגה נודעה לנו גם מטרת בואנו: לצורך הפעלת תחנות אלחוט בחוף ובספינות העפלה, הוחלט במוסד להכשיר את המפעילים מקרב העולים עצמם וכך להתגבר על המחסור בכוח האדם. ההכשרה בארץ בתנאי

להלן עדותו של מנחם בן-ימי, חניך בקורס, כפי שפורסמה בספרו האוטוביוגרפי 'בנתיבי החיים' (הוצאה פרטית, 2009):

סוף סוף הגיע היום שבו צורפתי לקבוצה שהיתה בדרכה ארצה. נסענו ברכבת לצרפת והגענו לאחווה כפרית לא הרחק מהעיר סלון שבפרובנס. האחווה נשכרה על ידי אנשי המוסד לעליה על מנת לשמש מעין תחנת מעבר בין מחנות הפליטים לאוניות ההעפלה. סברתי שאני עומד להיכלל בין המעפילים, אולם גם הפעם הושארתי מאחור. בשל היותי דובר עברית וידיעתי החלקית את השפה האנגלית, גויסתי לפלי"ם ונשלחתי להשתתף בקורס "גדעונים" - אלחוטאי מחתרת ימיים. המארגנים ריכזו באחווה קבוצה של בנים ובנות שכללה שורדי שואה כמוני, זוג יהודים אנגליים ומספר יהודים אמריקניים - כולם יודעי עברית. הועברנו למרסיי, לבית הספר הימי "זבולון", שפעל עוד לפני המלחמה ואשר היה שייך לארגון עולמי של יהודים אוהבי ים. בבניין בית הספר הוקמו המתקנים הנחוצים לקיום קורס אלחוט ים, וכן תחנת אלחוט מחתרתית שעמדה בקשר עם המפקדה בארץ ועם אוניות מעפילים. מלבד נושאים הקשורים באלחוט, למדנו גם קרב פנים-אל-פנים, ג'ו-ג'טסו וספורט שימושי. קבוצתנו מנתה שבעה-עשר חברים, וכולנו סיימנו את הקורס בהצלחה. במרסיי, למעשה, ראיתי בפעם הראשונה בחיי - ים.

מנחם בן-ימי עם שתיים מהחברות בקורס

חברים בקורס הגדעונים במרסיי בטיול למונקו

החניכים והספינות עליהן שירתו:

בן ימי מנחם – 'מולדת'.
 בר מאיר חיה (פיפרברג) – 'אף על פי כן'.
 ברויאר יצחק - 'יד חללי גשר א-זיו'.
 גורן מרגה (גוטהלף) – 'הפורצים'.
 כהן מקס – 'אקסודוס 47', 'קדימה'.
 כרמלי שושנה (קלירס) – 'האומות המאוחדות'.
 מיכאלי אהרון (קלר) – 'מדינת היהודים', 'לקוממיות'.
 מופת (מויפס) יוכבד
 מנור נחום (מונדרר) – 'התקוה' ואוניות רכש.
 נצר יעקב (מלניצר) – 'הודה הלוי'.
 פייג פתחיה – 'מדינת היהודים'.
 קאופמן מרגלית (שייקוביץ').
 קלבריש בני – 'גאולה'.
 ריינס בתיה – 'עליה'.
 ריינס מאיר - 'עליה'.
 פפיש שרה.
 צבי.....
 נימצוביץ' יוסף.
 "פרטיזן".....

אנשי הצוות :

בלצן חנוך ("דוד") - מפקד הקורס.
 בורשטיין נחמן ("בוב") - מדריך ראשי.
 לוי-מינצי גד - מדריך.
 קלר מנחם - מדריך.
 שורק סיומ'קה - מדריך ספורט.
 כרמלי נחום ("שמיר") - מדריך ספורט.
 ורדי משה ("האוסקיפר") - האקונום.

מימין לשמאל: יוסף, נחום, סיומ'קה, "בוב", אהרן ופתחיה. הרקע: בית הספר 'זבולון'.